

STUDENTSKÉ PŘÍSPĚVKY

Podoba právnického studia ve Francii

Vít SCHORM

Následující poznatky přinesl takřka roční pobyt studenta právnické fakulty Masarykovy univerzity na obdobném zařízení ve francouzském městě Dijonu.

Burgundská univerzita v Dijonu, založená roku 1722, sice nepatří k těm nejstarším ve Francii, přesto má se svým původem z XVIII. století již jen málo společného. Její komplex tvoří moderní univerzitní městečko, které na svém území soustřeďuje řadu fakult; počtem je jich možná více (17), než bychom čekali, tyto různé "vzdělávací a výzkumné jednotky" (U.F.R.) bychom však získali rozdělením našich klasických fakult. Například obory, jimiž se zabývají naše filosofické fakulty, bychom našli na fakultách literatury a filosofie; humanitních věd; jazyků a komunikace.

Kromě budov s fakultami a se značně velkými přednáškovými sály (pro několik stovek osob) stojí za zmínku ústřední knihovny rozdělené podle skupin oborů. Právníkům přísluší bibliotéka s čítárnou a videotékou společně se studenty humanitních oborů; mimoto má každý obor ještě svou knihovnu na fakultě. Celkem je na univerzitě k dispozici na 400 tisíc svazků.

Strávil jsem necelý loňský školní rok na Fakultě právnické a politických, správních a sociálních věd. Její název je složitý a svědčí o rozdělení studia do dvou základních větví: právní nebo správní, přičemž je pochopitelné, že se obě prolínají. Předměty v prvním ročníku se příliš neliší, a proto lze bez administrativních nesnází přestoupit ještě po prvním semestru z jednoho oboru na druhý.

Chtěl bych napsat něco o svých dojmech studenta, který prošel jeden běžný akademický rok v Dijonu.

Nejlepší asi bude, abychom si nejprve povšimli vnější podoby, systému právnického univerzitního vzdělání. Ta se samozřejmě netýká jen Dijonu, ale je v obecné rovině společná pro celou Francii. Můžeme sem zahrnout i problematiku zkoušek. Potom zaměříme pozornost na metody práce se studenty, které napomáhají skutečnému ovládnutí náročné látky na dobré úrovni, a rovněž se o nich dá tvrdit, že nejsou jen specialitou hlavního města Burgundska.

Studium na právnických i jiných fakultách probíhá ve Francii ve třech navazujících a relativně uzavřených cyklech. Ani fakulta v Dijonu není výjimkou.

PRVNÍ CYKLUS trvá dva ročníky. Maximálně ho lze absolvovat za tři roky – druhý ročník je dovoleno jen jednou opakovat. Budeme se mu věnovat podrobněji, neboť autor tohoto článku se pohyboval při své stáži v Dijonu právě v jeho rámci.

Podmínkou zápisu do *prvního ročníku* je úspěšně složená maturita. Posloužit však může případně i speciální přijímací zkouška či absolvování tzv. *Capacité en Droit* (zvláštní dvouleté studium na univerzitě). Zapsat se může každý, kdo splňuje zmíněnou formální podmínku a zaplatí zápisné kolem 800 franků. (Zápisné neznamená totéž co školné, protože vzdělání je v principu bezplatné.) Výsledkem toho je, že první ročník na dijonské právnické fakultě navštěvuje asi 1 300 posluchačů. Mnoho mladých lidí se hlásí na práva, buď aby oddálili vstup do praktického života, kde by je bez kvalifikace čekala nejspíše nezaměstnanost, nebo aby měli ještě čas se rozhodnout jinak.

Akademický rok začíná počátkem října, do vánoc probíhá první semestr, od ledna druhý.

(i) První semestr zahrnuje 17 hodin přednášek a 6 hodin praktických seminářů týdně. Podle rozložení seminářů můžeme roztrždit předměty na tři skupiny:

- a) Hlavní povinné jsou: soukromé právo (ve druhém semestru ve formě občanského práva po jakémsi teoretickém úvodu do celé skupiny soukromoprávních odvětví v semestru prvním), veřejné právo (obdobně, ve druhém semestru ve formě ústavního práva) a historie práva a institucí (do konce roku v období let asi 1750 – 1799, posléze let 1800 – 1870). Týdně se přednášky konají čtyři hodiny (1 hodina odpovědí asi 50 minutám) a semináře 1,5 hodiny, to vždy z každého hlavního předmětu. Semináře přitom pochopitelně začínají s určitým zpožděním za přednáškami, tj. zpravidla až na konci října.
- b) Další povinné předměty představují přednášky z trestního práva hmotného a ekonomie, ty jsou průměrně dvě hodiny týdně.
- c) Povinný jazyk (anglický nebo německý) – samozřejmě pouze formou semináře.

(ii) Jak již bylo naznačeno, všechny kursy pokračují i ve druhém semestru, který je časově delší, protože trvá s měsícem prázdnin během něj až do poloviny května.

Do skupiny dalších povinných předmětů (b) přibývá navíc přednáška ze správních institucí. To ovšem není všechno. Studenti si musí k programu povinných předmětů vybrat nejméně jednu přednášku z nové skupiny d) povinně volitelných předmětů. Mohou zde nalézt kurzy jako historie institucí před rokem 1750, mezinárodní vztahy, politologie nebo úvod do evropského práva.

Podmínkou přijetí do *druhého ročníku* je úspěšné absolvování závěrečných zkoušek za ročník první. O obtížnosti splnění této podmínky svědčí vyřazení přibližně dvou třetin studentů.

- a) Povinné hlavní předměty jsou občanské a komerční právo na jedné straně, na druhé straně pak správní právo.
- b) Další povinné předměty zahrnují veřejné finance, trestní proces, občanské právo věcné a historii práva a institucí v letech 1870 – 1939.
- c) Pokračuje povinný jazyk.
- d) Z povinně volitelných předmětů si student musí vybrat dva. Nenavštěvoval-li již v prvním ročníku kurs evropského práva, stává se tato přednáška pro něj závaznou.

Není hez zajímavosti, že se historie a ústavní právo značně doplňují. Např. rozbor historických ústav nejsou dost dobře možné bez znalostí z oboru, který se ústavami v globálu zabývá. Nebo historie a občanské právo. Jaký by měl smysl výklad o Code civil z roku 1804, kdyby si nikdo nedokázal představit, co to je, čím se tento zákoník zabývá a jaký je jeho obsah. A vztahy mezi občanským a ústavním právem? V prvním semestru mají obě disciplíny spíše teoretičtější charakter (samostatný předmět teorie práva neexistuje). Bez znalosti hierarchie norem by se student těžko vyznal v různých pramenech občanského práva. Navíc by byla ostuda, kdyby student právnické fakulty nedostal hned od počátku informace o státě, ve kterém žije, a o jeho základním zákonu, stejně jako o nejdůležitějším soukromoprávním odvětví a o takových institutech, jako je např. právní subjektivita, rodičovská práva a manželství.

Zkrátka v na první pohled nelogickém uspořádání předmětů z veřejného a soukromého práva, které probíhají současně v prvním ročníku, není ve skutečnosti nic zarážejícího a student je po absolvování prvních dvou let studia schopen alespoň zčásti prakticky se orientovat.

Zároveň se určitým stěžejním předmětům věnuje zvýšené úsilí: přednášky z nich jsou doplněny semináři a také zkoušky v těchto oborech mají jiný charakter.

První cyklus končí udělením diplomu D.E.U.G. (Diplom všeobecných univerzitních studií). S tímto dokumentem v kapse není vhodné ihned odejít do praxe, i když jsou i oblasti, pro které je toto vzdělání dostačující. D.E.U.G. dává jeho držitel možnost pokračovat ve studiích druhého cyklu buď na právnické fakultě, nebo na jiné specializované škole. Navíc není každá právnická fakulta zaměřena na stejné obory a D.E.U.G. povoluje přechod studenta na jinou. Poskytuje svým obsahem

siце pouze základy, ale zato praktické, jak uvidíme zejména ve druhém úseku tohoto pojednání. Kdo si je osvojil, získal tak vlastně všeobecné informace o právních disciplínách a o fungování právního systému.

DRUHÝ CYKLUS potvrzují dva diplomy. Za třetí ročník je to tzv. licence, která má v Dijonu dvě varianty: právo a veřejnou správu. Čtvrtý ročník ukončuje tzv. maitrise s možností výběru mezi veřejným a soukromým právem. To druhé existuje ve čtyřech specializacích: mezinárodní a evropských společenství, notářské, komerční a soudní.

S prvním nebo druhým diplomem lze rovněž buď odejít do praxe, nebo pokračovat na jiné škole. Nutno podotknout, že na právnické fakultě ze studenta rozhodně neudělají např. advokáta nebo soudce, ale že pro tato povolání existují zvláštní státní školy právě po třetím nebo čtvrtém ročníku.

TŘETÍ CYKLUS představuje buď rok k získání diplomu D.E.S.S. (Diplom vysokých specializovaných studií), D.E.A. (Diplom prohloubených studií) či mezinárodního diplomu evropského finančního práva, anebo dvou až tříleté doktorandské studium zakončené obhajobou rozsáhlé vědecké práce.

Mimo uvedené možnosti existují pak i některé další, méně významné formule.

Idea celé konstrukce je jasná. Postupuje se od obecného, méně komplikovaného (i když ne nenáročného) ke speciálnějšímu, užšímu, složitějšímu. Před studenta se několikrát klade možnost volby jak mezi specializacemi, které nabízí právnická fakulta v Dijonu, tak mezi různými školami, nebo i odchodem do praxe.

Kdo má diplom, pro toho není nic ztraceno. Má v ruce něco, co mu dosvědčuje, že již určité vzdělání absolvoval a nabyl. Vládne tu duch svobody a individualismu. Každý dosáhne vzdělání podle svých schopností a zájmů. Vyšší diplom určitého typu jistě garantuje určitou úroveň vzdělání, ne však již shodnou specializaci u všech absolventů právnických fakult.

Přejdeme nyní ke způsobu **ověřování znalostí studentů**, tedy ke zkouškám, nezbytným pro úspěšné ukončení ročníku a získání diplomu.

Na právnické fakultě v Dijonu se uplatňují dva režimy ověřování znalostí: obecný a speciální pro pracující posluchače. Mimoto lze v určitých případech rozložit ročník na dva roky.

To, co bude nyní popsáno, platí zejména pro první ročník, který měl autor možnost sledovat, lze si však systém dvou režimů s jistými úpravami představit i pro ročníky další.

OBECNÝ REŽIM ZKOUŠEK se dělí podle předmětů na dvě fáze:

První fáze kombinuje systém průběžného známkování a závěrečné zkoušky a týká se hlavních povinných předmětů (které jsou tři v prvním a dva v druhém ročníku). V každém z nich se konají tři (ve druhém ročníku jen dvě) částečné písemné anonymní zkoušky, při kterých studenti řeší obdobné úkoly jako na seminářích.

V prosinci je známka za dvouhodinovou písemku vyjádřena zlomkem z 10 bodů. V polovině března, kdy jsou již písemky tříhodinové, se vše opakuje, ale ke známce se připočítává hodnocení účasti na seminářích, také zlomkem z 10 bodů. V květnu je závěrečná částečná zkouška, hodnocená zlomkem z 30. Celková známka v každém předmětu je tudíž v podobě zlomku z 60, ze tří hlavních předmětů tedy může student dosáhnout dohromady až 180 bodů. Do další fáze postupuje ten, kdo získal alespoň 90 ze 180 bodů, tedy polovinu z celkového počtu. Není to ale vůbec snadné, jak dokazuje úbytek studentů.

Druhou fází jsou závěrečné zkoušky, které se odehrávají většinou ústně s přípravou, a to z ostatních povinných předmětů, jazyka a povinně volitelného předmětu. Výsledek každé ze zkoušek má podobu zlomku z 20 bodů. Úspěšně složil první ročník ten, kdo získal minimálně polovinu ze všech možných bodů (to jest $180 + 5 \cdot 20 = 280$ bodů), tudíž nejméně 140 z 280. Avšak každá ze závěrečných ústních zkoušek musela být ohodnocena alespoň známkou 8 z 20.

SPECIÁLNÍ REŽIM se od obecného liší způsobem ověřování znalostí ve třech hlavních povinných předmětech. Zkoušky z nich jsou rovněž písemné. První série částečných zkoušek se odehrává za stejných podmínek v prosinci. Druhá a poslední série se však koná až v květnu, přičemž známka se vyjadřuje zlomkem z 50 bodů. Ostatní modalita kontroly vědomostí se již od obecného režimu neodchylují.

Zdá se mi, že z pohledu studenta existuje mezi písemnými a ústními zkouškami jedna zásadní odlišnost. Spočívá v zárukách objektivit písemných zkoušek. U ústních zkoušek se o ní tradičně nedá příliš hovořit. Známkování se řídí občas osobními sympatiemi či antipatiemi ke studentovi, který před zkoušejícího předstoupil se svými znalostmi.

Avšak *objektivita známkování*, která vychází ze základního principu občanské společnosti, tj. rovnosti před státem, je o to více garantována při *písemných zkouškách*, jež jsou pro bodování rozhodující. Každá písemka má zvláštní košilku, kde se student podepíše na vyhrazené místo. Poté ohne roh papíru a zalepí ho jako obálku, aby za začerněnou plochou z obou stran skryl své jméno. (Tato operace je obligatorní.) Výsledkem je, že opravujícímu (zpravidla dvěma nezávislým korektorům) není známa identita autora písemky. Až je oprava hotova, odtrhne se ohnutý roh a objeví se data studenta.

Dodejme ještě, že písemné zkoušky probíhají zpravidla hromadně ve velkých posluchárnách, kde mezi řadami sedících a potících se studentů procházejí pedagogové a sledují činnost zkoušených ostřížím zrakem, aby někdo neopisoval nebo nepoužíval tabáky "zakuklené" leckdy i do malých notebooků. Proto je použití jakékoliv kalkulačky při zkoušce, užitečné u právníků např. k praktickým výpočtům volebních výsledků v ústavním právu, přísně zakázáno. Lze ovšem použít zákoníky, které obsahují i seříděnou judikaturu a související předpisy pod jednotlivými články. Není však pochopitelně dovoleno mít v nich vlastní poznámky.

Přínejmenším při písemných zkouškách tedy mají studenti dobrý pocit, že budou spravedlivě ohodnoceni.

Písemky mají navíc *tvůrčí charakter*, podobně jako seminární cvičení. Student si zpravidla může vybrat mezi dvěma tématy to, které se mu zdá být přijatelnější. Neodpovídá pouze na položené otázky, jsou-li kladeny vůbec nějaké. Má za úkol zpracovat vlastní text, napsat komentář. Píše-li např. pojednání o napoleonských režimech, nestačí jen uvést to, co se objevilo na přednášce, ale dát tomu formu a vlastní myšlenky.

Poté, co jsme se seznámili s tím, jak se právnické vzdělání jeví navenek v podobě jeho organizace a zkoušek, nahlédneme nyní pod pokličku pracovních metod.

Druhou část tohoto pojednání přinese další číslo Časopisu pro právní vědu a praxi.